

Lekcja 3

Wyrazy gramatyczne a wyrazy leksykalne - określoność- rodzajnik określony – przyimki ךְ *bə*, לְ *lə*, ךְ *kə* i ךְ *mîn* – spójnik וְ *wə*

1. Wyraz gramatyczny a wyraz leksykalny

Wszystkie słowa (wyraz) występujące w danym języku można podzielić na: wyrazy gramatyczne i wyrazy słownikowe (leksykalne).

- Wyrazy gramatyczne są nazywane również wyrazami funkcyjnymi (pomocniczymi), gdyż wskazują one na związki syntaktyczne między zdaniami, wyrażeniami i wyrazami. Przykładowo, spójnik nie ma żadnego znaczenia poza wskazaniem relacji między wyrazami. Innymi słowy, wyrazy gramatyczne nie mają swego desygnatu w realnym świecie. Do wyrazów gramatycznych (w języku hebrajskim) zaliczymy: spójniki, zaimki, przyimki, rodzajniki.
- Wyrazy leksykalne (słownikowe) są jednostką słownika, a nie tekstu (syntaksy). Zawierają one określoną wartość semantyczną. Zaliczamy do nich: rzeczowniki (odnoszą się do osób, miejsc, rzeczy), przymiotniki (odnoszą się do jakości, ilości) i czasowniki (odnoszą się do czynności i zdarzeń).

2. Określoność w języku hebrajskim

W języku angielskim (i wielu innych), inaczej niż w języku polskim, występuje rodzajnik określony (*the*) i rodzajnik nieokreślony (*a, an*), które nadają wyrazom znaczenie konkretne. Dzięki rodzajnikowi dany przedmiot nie ma znaczenia ogólnego, odnoszącego się do wszystkich przedmiotów tak nazywanych, lecz oznacza konkretny, jednostkowy, znany przedmiot (*a book* - jakaś książka; *the book* - konkretna książka). W języku polskim rodzajnik nie występuje, przez co w tłumaczeniu na język polski nie jest możliwe jednoznaczne rozróżnienie między rzeczownikiem z rodzajnikiem określonym a rzeczownikiem nieokreślonym.

W języku hebrajskim mamy tylko rodzajnik określony, który w swojej formie podstawowej jest wyrażany przez *ha-* i podwojenie następującej po nim spółgłoski; łączy się on bezpośrednio z rzeczownikiem, który określa.

הַמְדָבָר = הַ + מְדָבָר

Jednakże w języku hebrajskim określoność rzeczowników następuje na kilka sposobów:

- rzeczowniki określone same w sobie (np. imiona własne, wołacze, zaimki osobowe)

דָּוִד Dawid אֱלֹהִים Bóg אֲנִי ja

- rzeczowniki określone za pomocą wspomnianego wyżej rodzajnika określonego

הַלֵּב (to konkretne) serce [*the heart*]

- rzeczowniki będące w konstrukcji dopełniaczowej nazywanej *status constructus*

דְּבַר־הַמֶּלֶךְ (to) słowo (tego konkretnego) króla [*the word of the king*]

- rzeczownik występujący z sufiksem (zaimkiem dzierżawczym)

לִבִּי moje serce

3. Rodzajnik określony

Rodzajnik określony w swojej formie podstawowej jest wyrażany przez *ha-* i podwojenie następującej po nim spółgłoski; łączy się on bezpośrednio z rzeczownikiem, który określa.

$$\text{הַמְדַבֵּר} = \text{הַ} + \text{מְדַבֵּר}$$

Ta podstawowa forma może ulec modyfikacji, jeśli rzeczownik zaczyna się od spółgłoski gardłowej lub ר:

a) przed א, ע lub ר przyjmuje zwykle formę הַ *hā-*

אִישׁ <i>ʾiš</i>	człowiek	הָאִישׁ <i>hāʾiš</i>
רָעֵב <i>rāʿāb</i>	głód	הָרָעֵב <i>hārāʿāb</i>

b) przed ה lub ח przyjmuje zwykle formę הֶ-

הַיְכָל <i>hēkāl</i>	pałac	הַהֵיכָל <i>hahēkāl</i>
הַחֶרֶב <i>haḥereb</i>	miecz	הַחֶרֶב <i>haḥereb</i>

c) przed nieakcentowanymi ח, ה, ו lub ע oraz przed akcentowanym חַ przyjmuje formę הֶ-

הַרִים <i>hārîm</i>	góry	הֶהָרִים <i>hehārîm</i>
חֻכָּם <i>ḥākām</i>	mędzrec	הֶחֻכָּם <i>heḥākām</i>
עָרִים <i>ʿārîm</i>	miasta	הֶעָרִים <i>heʿārîm</i>
חַיִּל <i>ḥayil</i>	armia, siła	הֶחַיִּל <i>heḥāyil</i>

Jeśli wyraz zaczyna się od sylaby י lub מ, wówczas rodzajnik określony przyjmuje zwykle formę הַ *ha-* przy jednoczesnym braku podwojenia pierwszej spółgłoski w wyrazie:

יְלָדִים <i>yelādîm</i>	dzieci	הַיְלָדִים <i>haylādîm</i>
מְרַגְּלִים <i>məraggəlîm</i>	zwiadowcy	הַמְרַגְּלִים <i>hamraggəlîm</i>

Wyjątek od tej reguły:

יְהוּדִים <i>yəhūdîm</i>	Żydzi, Judejczycy	הַיְהוּדִים <i>hayyəhūdîm</i>
--------------------------	-------------------	-------------------------------

Istnieje grupa słów, które nieznacznie zmieniają swoją formę, gdy dodaje się do nich rodzajnik określony. Podajemy najważniejsze z nich:

אֶרֶץ <i>ʾereṣ</i>	ziemia	הָאֶרֶץ <i>hāʾereṣ</i>
הַר <i>har</i>	góra	הַהָר <i>hāhar</i>
עַם <i>ʿam</i>	lud	הָעַם <i>hāʿam</i>
גֶּן <i>gan</i>	ogród	הַגֶּן <i>haggān</i>
חַג <i>ḥag</i>	święto	הַחַג <i>heḥāg</i>

4. Przyimki בְּ *bə-*, לְ *lə-*, כְּ *kə-* i מִן *mîn*

Przyimki łączą się z rzeczownikami lub przysłówkami, liczebnikami i zaimkami, tworząc wyrażenia przyimkowe. Służą one określeniu miejsca, kierunku, sposobu, czasu, własności itd. Na przykład: „do lasu”, „na stole”, „według prawa”, „przy nim”. W języku hebrajskim wyróżniamy przyimki

proste, złożone oraz występujące jako niezależne wyrazy. Do tych pierwszych zaliczamy przyimki כּ, bə-, כֶּ, kə-, לֶ, lə- oraz niekiedy מִן *mîn*. Są one dodawane bezpośrednio do następującego po nich słowa, będąc pisanyymi jako jego część.

Zasady wokalizacji przyimków prostych:

- forma כּ, כֶּ, לֶ przed rzeczownikiem nieokreślonym zaczynającymi się od spółgłoski z pełną samogłoską

לְמֶלֶךְ dla króla

בְּבַיִת do/w domu

- forma כּ, כֶּ, לֶ przed spółgłoską z szewa prostym

בְּבֵרִית *bibrît* zgodnie z przymierzem

לְשִׁמוּאֵל *lišmû'ēl* do Samuela

- jeśli rzeczownik zaczyna się od spółgłoski gardłowej, po której następuje samogłoska zredukowana (szewa złożone), przyimek כּ, כֶּ lub לֶ przyjmuje samogłoskę krótką odpowiadającą tej w szewa złożonym

בְּחֵלֶם < חֵלֶם + כּ w śnie

כַּאֲשֶׁר < אֲשֶׁר + כֶּ jak coś, według czegoś

- jeśli przyimek כּ, כֶּ lub לֶ łączy się z rzeczownikiem z rodzajnikiem określonym, wówczas przyimek zastępuje *h* rodzajnika i przyjmuje jego samogłoskę, która się nie zmienia

הָאִישׁ *hā'îš* człowiek   לְאִישׁ *lā'îš* dla człowieka

הַהָרִים *hehārîm* góry   בְּהָרִים *behārîm* w górach

- Jeśli rzeczownik zaczyna się sylabą ךְּ, przyimek dołączony do niej przyjmuje postać לִי, בִּי, בְּי

יְרוּשָׁלַיִם *yərûšālayim* Jerozolima

בִּירוּשָׁלַיִם *bîrûšālayim* w Jerozolimie

לִירוּשָׁלַיִם *lîrûšālayim* do Jerozolimy

Uwaga! Przy niemym א: לְאֱלֹהִים (dla Boga), לְאֲדֹנָי (dla Pana).

5. Przyimek מִן *mîn*

Przyimek מִן (od, z) jest zwykle pisany jako oddzielne słowo, które jest łączone z następującym wyrazem za pomocą kreski nazywanej *maqqēp̄*:

מִן־מֶלֶךְ od króla

Przyimek מִן może przyjąć formę nierozłączoną מֵ *mē*-, która jest dodawana bezpośrednio do następującego wyrazu (*nûn* ulega asymilacji, dlatego następuje wydłużenie samogłoski w przyimku):

הַמֶּלֶךְ król   מֵהַמֶּלֶךְ od króla

Przed rzeczownikami gardłowymi lub przed ר przyimek מִן przyjmuje formę מֵ *mē*-:

עִיר miasto   מֵעִיר z miasta

רֹאשׁ głowa   מֵרֹאשׁ z głowy

Przed wszystkimi innymi rzeczownikami (niepoprzedzonymi rodzajnikiem) przyimek מִן występuje w formie מִ *mi*- i powoduje podwojenie pierwszej spółgłoski w wyrazie:

מִמֶּלֶךְ król   מִמֶּלֶךְ od króla

6. Spójnik וְ wə-

Spójniki są wyrazami gramatycznymi, podobnie jak rodzajnik. Podstawowym spójnikiem w języku hebrajskim (do tego najczęściej występującym w Biblii hebrajskiej) jest וְ wə-. Podobnie jak rodzajnik i niezależne przyimki, jest on dołączany do pierwszej spółgłoski danego wyrazu. Spójnik najczęściej jest tłumaczony jako „i”, ale może też znaczyć „ale”, „lub” w zależności od relacji, jaka jest nim budowana między wyrazami, wyrażeniami i zdaniami.

Podobnie jak przyimki proste, spójnik וְ zmienia swoją formę w zależności od tego, jak rozpoczyna się dany wyraz.

- a) Przed spółgłoskami wargowymi בּ b, פּ p, a także מּ m spójnik ten przyjmuje formę וּ u-:

בַּיִת	<i>báyit</i>	dom	וּבַיִת	<i>ûbáyit</i>	i dom
פֹּה	<i>pōh</i>	tutaj	וּפֹה	<i>ûpōh</i>	i tutaj
מַיִם	<i>máyim</i>	woda	וּמַיִם	<i>ûmáyim</i>	i woda

- b) Przed słowami rozpoczynającymi się od יְ yə- następuje kontrakcja spójnika i pierwszej sylaby wyrazu do וִי wî-:

יְהוּדָה	<i>yəhūdāh</i>	Juda	וִיהוּדָה	<i>wihūdāh</i>	oraz Juda
יְדַעְתֶּם	<i>yəḏa‘tem</i>	wiedzieliście	וִידַעְתֶּם	<i>wiḏa‘tem</i>	i wiedzieliście

- c) Przed rzeczownikiem rozpoczynającym się jakąkolwiek inną spółgłoską (oprócz י y) + ə spójnik przyjmuje formę וּ u-:

שְׁמוּאֵל	<i>šəmu‘ēl</i>	Samuel	וּשְׁמוּאֵל	<i>ûš(ə)mu‘ēl</i>	oraz Samuel
-----------	----------------	--------	-------------	-------------------	-------------

- d) Przed spółgłoskami gardłowymi + ā, ě, a także ō spójnik przyjmuje kolejno formy: וַ wa-, וֵ we-, וּ wo-:

אַרְצוֹת	<i>‘ārāšōt</i>	krainy	וַאֲרְצוֹת	<i>wa‘ārāšōt</i>	i krainy
אֶדֹם	<i>‘ēḏōm</i>	Edom	וֵאֶדֹם	<i>wē‘ēḏōm</i>	i Edom
אֲנִי	<i>‘ōnī</i>	flota	וּאֲנִי	<i>wo‘ōnī</i>	i flota

7. Słownik

אֲדֹנָי	m pan, władca	לְ	do, dla
אֵין, אִין	nie istnieje, nie ma, nie jest	לֵב, לֵבָב	m serce; pl לבות
כִּי	w, w czasie, kiedy	מִן	z, od
וְ	i	נַפֶּשׁ	f dusza, osoba, życie
כִּי	jak, podobnie do, kiedy, gdy	שָׁם	adv. tutaj
		שָׁנָה	f rok; pl שָׁנִים

Ćwiczenia

1. Dodaj rodzajnik określony (הַ) do podanych niżej rzeczowników i przetłumacz.

עִיר (f)	אָב (a)
מְלָךְ (g)	אֲנָשִׁים (b)
לֵב (h)	אֲרָץ (c)
נֶפֶשׁ (i)	דָּבָר (d)
שָׁנָה (j)	כַּהֵן (e)

2. Dodaj jeden z prostych przyimków (בְּ, לְ, פֶּ) do podanych niżej przyimków i przetłumacz.

עִיר (f)	אָב (a)
מְלָךְ (g)	אֲנָשִׁים (b)
לֵב (h)	אֲרָץ (c)
נֶפֶשׁ (i)	דָּבָר (d)
שָׁנָה (j)	כַּהֵן (e)

3. Dodaj jeden z prostych przyimków do rzeczowników będących wynikiem ćw. 1 (prosty przyimek + rodzajnik określony + rzeczownik) i przetłumacz.

(f)	(a)
(g)	(b)
(h)	(c)
(i)	(d)
(j)	(e)

4. Dodaj przyimek מִן do podanych niżej rzeczowników, jeśli to możliwe w formie nierozłącznej, i przetłumacz.

עִיר (d)	אָב (a)
מְלָךְ (e)	הָאָרֶץ (b)
לֵב (f)	דָּבָר (c)

5. Dodaj spójnik וְ do podanych niżej rzeczowników i przetłumacz.

עִיר (f)	אָב (a)
מְלָךְ (g)	בָּנִים (b)
לֵב (h)	הָאָרֶץ (c)
אֲדָנִי (i)	דָּבָר (d)
שָׁנָה (j)	יְהוּדָה (e)

6. Popraw wokalizację rodzajnika określonego i/lub przyimka prostego w podanych niżej wyrazach, np. האיש winno być poprawione na האיש.

הַמֶּלֶךְ (k)	מִבַּיִת (f)	בְּשָׁלוֹם (a)
וּכְבוֹד (l)	לְאֱלֹהִים (g)	בְּשָׁלוֹם (b)
בְּבֵרִית (m)	וּמִן-מִצְרַיִם (h)	לְיְהוּדָה (c)
לְשִׁמּוֹאֵל (n)	בְּאַמֶּת (i)	הַהָרִים (d)
בְּאָדוֹם (o)	מִן-הָעִיר (j)	וּמִלְכִים (e)

7. Przetłumacz poniższe zdania.

(a) וְאִין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל

(b) אִין עִיר בְּאַרְץ

(c) הָעָם וְהַמֶּלֶךְ בְּעִיר

(d) כְּאָדוֹן כְּעַבֵּד

(e) לְאִשָּׁה אִין אִישׁ

(f) אִין אֱלֹהִים כִּיהוָה

(g) אִין כְּהֵן לְעָם

(h) וְאִישׁ אִין בְּאַרְץ

(i) אִין עִם שֵׁם

(j) אִין עִיר בְּדָרֶךְ

8. Ćwicz czytanie podanych niżej zdań, aż osiągniesz płynność. Zakreśl w tych zdaniach rodzajniki określone, przyimki proste oraz spójnik waw. Upewnij się, że rozumiesz ich wokalizację.

וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-עֵץ נֹחַמֵד לְמַרְאֵה וְטוֹב לְמֵאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע:

Na rozkaz Pana Boga wyrosły z gleby wszelkie drzewa miłe z wyglądu i smaczny owoc rodzące oraz drzewo życia w środku tego ogrodu i drzewo poznania dobra i zła (Rdz 2,9).

יֵשׁ אֶחָד וְאִין שְׁנַי גַּם בֵּין וְאֵח אִין-לוֹ וְאִין קָן לְכָל-עֲמָלוֹ גַּם-עֵינָיו לֹא-תִשְׁבַּע עֲשָׂר וְלִמִּי אֲנִי עֹמֵל וּמְחַסֵּר אֶת-נַפְשִׁי מִטוֹבָה גַּם-זֶה הֶבֶל וְעֵינָיו רָע הוּא:

Jest ktoś sam jeden, a nie ma drugiego, i syna nawet nie ma on ani brata - a nie ma końca wszelkiej jego pracy, oko zaś jego nie syci się bogactwem: «Dla kogoż to pracuję i duszy swej odmawiam rozkoszy?» To również jest marność i przykre zajęcie. (Koh 4,8)